

Іванов А. В.,

*доктор філософії з публічного управління та адміністрування,
доцент кафедри публічного управління та публічної служби
Академії праці, соціальних відносин і туризму
м. Київ, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

Соціальна безпека вважається динамічним станом стабільності суспільства, що гарантується державою через систему правових та інституційних механізмів. У сучасній науковій думці соціальна безпека виступає фундаментальною категорією національної безпеки, оскільки вона охоплює захист базових потреб людини. Державне управління в даній сфері спрямоване на мінімізацію соціальної напруги та недопущення деградації людського капіталу. Об'єктом управління при цьому постають не лише окремі соціальні групи, а й уся сукупність суспільних відносин, що виникають у процесі розподілу національного доходу та надання соціальних благ. Правове підґрунтя цього процесу базується на принципах верховенства права, соціальної справедливості та солідарності, що дозволяє державі виступати гарантом стабільності навіть у кризові періоди.

Нормативно-правове забезпечення є «основою забезпечення соціальної безпеки і включає Конституцію України, систему законів України у сфері соціальної та економічної політики, регулювання громадської діяльності та державної екологічної політики, укази, розпорядження, постанови, накази та інші нормативно-правові акти, Стратегії, Концепції, програми, Плани дій та заходів, які визначають державні соціальні стандарти і нормативи». При цьому «нормативно-правове забезпечення соціальної безпеки ґрунтується на повазі до норм і принципів міжнародного права, враховує реформи, передбачені Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, міжнародними договорами та соціальні стандарти, визначені Законодавством ЄС» [1, с. 89].

Законодавче забезпечення державного регулювання соціальної безпеки включає закони України у сфері національної безпеки, праці, соціальної, економічної та екологічної політики: Закон України «Про національну безпеку України», Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики»; Кодекс законів про працю України, закони України «Про оплату праці», «Про охорону праці», «Про зайнятість населення»; Закон України «Про прожитковий мінімум», Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне

страхування, Закон України «Про соціальні послуги»; Податковий кодекс України, Господарський кодекс України, Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», Кодекс цивільного захисту України, Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» та ін. Проте, соціальна безпека в системі державного управління залишилася декларованою у законодавстві про соціальну безпеку, а на практиці – несформованою та нереалізованою. При посиленні економічної, зовнішньо- та внутрішньополітичної нестабільності в Україні, значному впливі внутрішніх і зовнішніх загроз на національну і соціальну безпеку різко зростає запит на прийняття і реалізацію заходів задля стабілізації ситуації і виходу України на траєкторію відновлення і розвитку [2, с. 159–160].

Правове забезпечення соціальної безпеки в Україні ґрунтується на положеннях Конституції України, яка закріплює соціальну спрямованість держави та визначає соціальні права громадян. Відповідно до статті 46 Конституції, кожен громадянин має право на соціальний захист, що включає право на забезпечення у випадку безробіття, хвороби, інвалідності, втрати годувальника, старості та в інших випадках, передбачених законом. Цей принцип визначає обов'язок держави забезпечувати умови для реалізації права на соціальний захист та формування ефективної системи соціальної безпеки. Значну роль у правовому забезпеченні соціальної безпеки відіграють закони України, зокрема Закон «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», Закон «Про пенсійне забезпечення», Закон «Про соціальні послуги», Закон «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», Закон «Про зайнятість населення» та інші нормативно-правові акти, які регламентують різні аспекти соціального захисту. Важливим елементом забезпечення соціальної безпеки є також акти Кабінету Міністрів України та інших органів виконавчої влади, які встановлюють механізми реалізації соціальних програм та забезпечують координацію діяльності органів влади у сфері соціального захисту [3, с. 384].

Хоча нормативна база є доволі об'ємною, вона водночас демонструє певну неузгодженість між рівнями. Зокрема, спостерігається тенденція до надмірної деталізації соціальних відносин на підзаконному рівні (постанови Кабінету Міністрів України), що деколи призводить до звуження змісту та обсягу прав, закріплених на законодавчому та конституційному рівнях. Окрім того, значний вплив міжнародного права та процес євроінтеграції вимагають не просто копіювання міжнародних норм, а їх глибокої адаптації до специфічних українських реалій.

Важливою проблемою, яку наочно відображає системний аналіз цих актів, є відсутність єдиного уніфікованого кодифікованого акту. Велика кількість законів та підзаконних актів створює ризики дублювання функцій органів влади та ускладнює доступ громадян до отримання соціальної допомоги. Саме тому актуальним завданням державного

управління залишається не лише розширення нормативної бази, а її якісна систематизація, що дозволила б забезпечити прозорість та ефективність усієї системи соціальної безпеки України.

Крім цього, основним викликом для державного управління стала необхідність швидкої адаптації правових механізмів до потреб внутрішньо переміщених осіб, ветеранів та постраждалого цивільного населення. На практиці це виявилось через цифровізацію соціальної сфери, зокрема впровадження Єдиної інформаційної системи соціальної сфери (ЄІССС) та розширення функціоналу порталу «Дія», що дозволило автоматизувати призначення допомоги та знизити корупційні ризики. Проте залишається невирішеною проблема невідповідності між задекларованими законодавством пільгами та реальними фінансовими можливостями держави, що породжує численні судові спори. Окрім цього, спостерігається інституційна розпорошеність функцій між органами виконавчої влади та місцевим самоврядуванням, що в умовах децентралізації іноді призводить до зниження якості соціальних послуг на місцях. Подальше вдосконалення управління потребує переходу до активної соціальної підтримки, що передбачає стимулювання самозайнятості та реінтеграцію вразливих верств населення у трудовий процес.

Список використаних джерел:

1. Бондаревська К. В. Нормативно-правове забезпечення соціальної безпеки в Україні та світі. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2022. Випуск 3. С. 89. DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2022-3-13>.
2. Сидорчук О. Г., Хандій О. О. Інституційне забезпечення державного регулювання соціальної безпеки. *Економічний вісник Донбасу*. 2019. № 1 (55). С. 157–163. DOI: [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2019-1\(55\)-157-163](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2019-1(55)-157-163).
3. Скупейко А. В., Синишин І. П., Пушак Н. В., Рис В. С., Семків О. А., Трефаненко О. С. Правове забезпечення соціальної безпеки в контексті сталого розвитку. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2024. № 41. С. 381–386. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13823792>.